

Soile Ylivuori

Transatlanttista kohteliaisuutta ja rapistuvaa englantilaisuutta

Maria Nugent Jamaikalla 1800-luvun alussa

Kun Maria Nugent (1771–1834), säätyläisperheen tytär ja Jamaikan vastavalitun kenraalikuvernöörin vaimo, matkusti miehensä George Nugentin (1757–1849) kanssa tämän uuteen virkapaikkaan Jamaikan Spanish Towniin vuonna 1801, hänen silmiensä eteen avautui näkymä, joka olisi tuskin jyrkemmin voinut poiketa heidän englantilaisista seura-piireistään.¹ Nugentien rantautuessa Karibialle seitsemän viikon laivamatkan jälkeen ”alastomat, helmin koristellut mustat miehet ja naiset” tungeksivat tuomaan tuoreita hedelmiä, ja ympäröivät kuvankauniit trooppiset maisemat toivat Maria Nugentin mieleen kapteeni Cookin matkat Etelämerelle.² Kaduilla parveilleet mustien ja värillisten joukot, herkuista notkuneet illallispöydät ja alituinen helle tekivät Karibiasta todellisen ”toisen” leudolle Britannialle, eikä Nugent lakannut ihmettelemästä uuden kotinsa ikkunasta avautuneita ihmeellisiä näkymiä.³ Englannin leuto ilmasto, hienostuneet salongit ja elegantti seurapiirikulttuuri eivät olleet valmistaneet Nugenteja siihen kulttuurien, hajujen, äänten ja ihmisten sekoitukseen, joka Jamaikan trooppisessa ilmastonalassa vallitsi. Maria Nugent kuvaili yhtä ensimmäisistä virallisista päivällis-

tään kenraalikuvernöörin vaimona järkyttynein äänenpainoin:

Illallisella vallitsi sietämätön kuumuus ja niin valtava väentungos, että palvelijoilla oli hädin tuskin tilaa lautasten vaihtamiseen. Erityisesti kaikkialla leijaileva löyhkä yhdistettynä läkähdyttävään kuumuuteen lähes vei minulta jalat alta, mutta yritin kestää parhaani mukaan. [...] En tule kuunaan eläessäni unohtamaan sitä hirvittävää lemua, jonka kreolien ja mustien joukot yhdistettynä kilpikonnakeittoon, pip-puripataan ja muihin paikallisiin ruokiin saivat aikaan!⁴

Nugent piti neljä vuotta kestäneen Jamaikan-vierailunsa ajan yksityiskohtaista päiväkirjaa, joka kuvaa kiinnostavasti tämän Britannian trooppisen sokerikolonian elämää valkoisen eliitin näkökulmasta. Hänen havaintojaan leimaavat jatkuvat kulttuurisen, ilmastollisen ja rodullisen toisouden kokemukset. Nugent paheksui jamaikalaista elämänmenoa erityisesti kohteliaiden tapojen, englantilaisen säädyllisyyden ja hienostuneen seuraelämän puutteen takia. 1800-luvun taitteen brittiläinen Länsi-Intia tarjoaakin kiinnostavan

1. Kiitos kommentista Markku Kekäläiselle, toimittajille sekä anonyymeille vertaisarvioijille. Artikkelin tutkimus on toteutettu Euroopan komission, Suomen Akatemian ja Yalen yliopiston myöntämän rahoituksen turvin.
2. 17.7.1801, Philip Wright (toim.) *Lady Nugent's Journal of her residence in Jamaica from 1801 to 1805*. University of the West Indies Press 2002, 8. ”Early in the morning anchored in Carlisle Bay. We were immediately surrounded by boats, with naked men and women covered with beads, and bringing us all sorts of tropical fruits.” Sitaatit Maria Nugentin päiväkirjasta ovat Philip Wrightin toimittamasta painoksesta (2002), jatkossa *Journal*. Suomennokset ovat omiani.
3. *Journal*, 30.6.1801, 14.
4. *Journal*, 13.4.1802, 89–90. ”The heat was dreadful, and the crowd so great at dinner, that there was scarcely room for the servants to change the plates. The smell, added to the intense heat, altogether was very near overcoming me, but I tried to support it as well as I could [...] never shall I forget the [smell of the] combination of a crowd of Creoles, and a mob of blackies, with turtle-soup, pepper-pot, and calipash and callipee, at Mr. Mowat's, as long as I live in this world!” Kreoleilla viitattiin 1700-luvulla yleisesti Karibialla syntyneisiin eurooppalaisten siirtolaisten valkoisiin jälkeläisiin, ja käytän sanaa tässä merkityksessä myös tässä artikkelissa.

ikkunan eurooppalaisen käytöskulttuurin globaaliin vertailevaan tarkasteluun, mitä kohteliaisuus-kulttuurin historian tutkijat ovat toistaiseksi hyödyntäneet vain vähän.⁵ Erityisesti Britannian historian piirissä tehty, transnationaaliset näkökulmat huomioiva tapakulttuurin tutkimus on keskittynyt lähes yksinomaan Euroopan sisäiseen tarkasteluun.⁶ Kohteliaisuutta ja eurooppalaisen tapakulttuurin historiaa tutkittaessa on kuitenkin olennaista muistaa, että 1700-luvun eurooppalainen kulttuuri ei suinkaan rajoittunut maantieteelliseen Eurooppaan, vaan levisi kolonialismin eri muodoissa ympäri maapalloa. Niin kutsuttu uusi imperialistinen historia (*new imperial history*) lähtee liikkeelle ajatuksesta, että Eurooppa ei voi tutkia itseensä rajoittuvana, vaan että

■ Kuva 1. Torielämää Länsi-Intiassa. *A Negro market in the West Indies*. W. E. Beastallin mukaan kaivertanut Anthony Cardon. Julk. Motte, [1806].
Lähde: The Lewis Walpole Library (Farmington, CT).

Euroopan siirtomaavalloitukset, transnationaaliset suhteet, globaali kaupankäynti ja väkivaltaiset kolonisaation prosessit loivat Euroopan sinä kulttuurisena, taloudellisena, sosiaalisena ja käsitteellisenä kokonaisuutena, jona me sen nykyään tunnemme.⁷ Niinpä esimerkiksi Kathleen Wilsonin ja Catherine Hallin jäljissä Länsi-Intiaan perehtyneen Simon Gikandin tutkimus eliitin kulutuskäyttäytymisestä, hienostuneesta mausta ja koloniaalisesta rodullistamisesta onkin

5. Ks. esim. Kathleen Wilson, *The Island Race. Englishness, Empire and Gender in the Eighteenth Century*. Routledge 2003; Catherine Hall, *Civilising Subjects. Metropole and Colony in the English Imagination*. University of Chicago Press 2002.

6. Ks. esim. Lawrence E. Klein, Politeness and the Interpretation of the British Eighteenth Century. *The Historical Journal* 45:4 (2002), 869–898; Michèle Cohen, *Fashioning Masculinity. National Identity and Language on the Eighteenth Century*. Routledge 1996; Philip Carter, *Men and the Emergence of Polite Society, Britain 1660–1800*. Longman 2001; Katharine Glover, *Elite Women and Polite Society in Eighteenth-Century Scotland*. Boydell 2011; Emma Major, *Madam Britannia. Women, Church, and Nation, 1712–1812*. Oxford University Press 2012; Ingrid Tague, *Women of Quality. Accepting and Contesting Ideals of Femininity in England, 1690–1760*. Boydell Press 2002; Anna Bryson, *From Courtesy to Civility. Changing Codes of Conduct in Early Modern England*. Oxford University Press 1998.

7. Kathleen Wilson, Introduction. Histories, empires, modernities. Kathleen Wilson (toim.) *A New Imperial History. Culture, Identity and Modernity in Britain and the Empire, 1660–1840*. Cambridge University Press 2004, 1–26.

tervetullut avaus ”hyvän maun” (*polite taste*) vaikutuksesta kansallisen ja rodullisen identiteetin rakentamiseen.⁸

Artikkelini liittyy tähän tutkimuskeskusteluun haastamalla aiemman kohteliaisuuskuultuurin eurosentrillä tutkimusta ja pyrkimällä kohti globaalimpaa tulkintaa. Maria Nugentin päiväkirjoja analysoimalla tarkastelen Britannian Karibiansiirtomaissa tapahtunutta kaksisuuntaista kulttuurivaihtoa ja sen vaikutusta englantilaisten näkemyksiin itsestään ja omasta identiteetistään paitsi kansakuntana myös valkoisina eurooppalaisina. Artikkelini ponnistaa Michèle Cohenin ja Paul Langfordin esille nostamasta kohteliaisuuden ja tapakulttuurin merkityksestä englantilaisuuden rakentamiselle 1700-luvulla.⁹ Kansanluonteen ajateltiin Montesquieuta mukaillen kumpuavan kunkin kansan asuttaman alueen geografiasta, sen poliittisesta ja yhteiskuntajärjestyksestä sekä taloudellisesta kehityksestä, ja heijastavan suoraan kunkin kansakunnan kehitystehtävyyttä valistuksen rappusilla. Kansanluonne puolestaan voitiin suoraan lukea kunkin kansan tavoista ja totumuksista, mistä syystä kohteliaat käytöstavat nousivat tärkeään rooliin eurooppalaisia sivistyskansoja rakennettaessa suhteessa ei-eurooppalaisiin kansoihin.¹⁰

Englantilaisuuden historian tutkijat alleviivaavat myös tämän keinotekoisesti rakennetun kansanluonteen haavoittuvuutta.¹¹ Koska imaginaarinen, idealisoitu englantilaisuus rakentui vahvasti eliitin tapakulttuuriin perustuneiden ominaisuuksien varaan, Jamaikan kreolien hybridisoituneet käytöstavat ja sivistyneen seu-

rapiirielämän puute tulkittiin Britanniassa heidän englantilaisuutensa rapistumisena. Samalla sivistyksen puute linkittyi suoraan myös skottivalistuksen näkemyksiin ihmiskunnan asteittaisesta kehityksestä barbarismista (ei-eurooppalaiset kansat) kohti modernia kaupallista yhteiskuntaa (Eurooppa), minkä teorian esimerkiksi lordi Kames ja Adam Smith valjastivat erilaisten rotuteorioiden kehittelyyn.¹² Näin ollen lipsuminen englantilaisesta sivistyneestä tapakulttuurista viestitti myös valkoisuuden vaarantumisesta Jamaikan tropiikissa, jossa rotujen sekoittuminen vaani jatkuvasti myös biologisella tasolla runsaan mustan orjuutetun väestön kanssa tapahtuvan kanssakäymisen muodossa.¹³

Siirtomaamatkaajan rooli on kiinnostava juuri englantilaisuuden rakentumisen ja siihen liittyneiden ongelmien ja pelkojen kuvastajana. Matka Britanniasta kolonoihin vaaransi matkaaajan rodullistetun kansallisidentiteetin, sillä tämän tavat, käytös, ulkomuoto ja maku olivat väistämättä vaarassa taantua sivistymättömille ulkoeurooppalaisille vaikutteille altistuttaessa. Tämä kreolisaatioprosessi oli keskeinen viitekehys, jonka kautta Britannian Länsi-Intian kolonioita käsitteellistettiin; matkaaajien ja siirtolaisten ymmärrettiin muuttuvan tropiikissa kulttuurisesti, moraalisesti ja jopa kehollisesti ”toisiksi”, ja tätä muutosprosessia selitettiin 1700-luvun kuluessa niin ilmastollisilla, lääketieteellisillä kuin sosiaalisillakin syillä.¹⁴ Kreolisaatio ei myöskään ollut pelkkä siirtomaiden ongelma, sillä matkaaajat toivat vieraat ja taantumukselliset vaikutteet mukanaan Englantiin palatessaan, vaarantaen

8. Wilson 2003; Hall 2002; Simon Gikandi, *Slavery and the Culture of Taste*. Princeton University Press 2011.

9. Michèle Cohen, *Fashioning Masculinity. National Identity and Language in the Eighteenth Century*. Routledge 1996, 26–41; Paul Langford, *Englishness Identified. Manners and Character 1650–1850*. Oxford University Press 2000, 7–10. Ks. myös Klein 2002; Linda Colley, *Britons. Forging the Nation 1707–1837*. Yale University Press 1992.

10. Langford 2000, 7–8; Soile Ylivuori, *Women and Politeness in Eighteenth-Century England. Bodies, Identities, and Power*. Routledge 2019, 23–27.

11. Langford 2000, 8–9; Wilson 2003, 4–5; Hilary Larkin, *The Making of Englishmen. Debates on National Identity, 1550–1650*. Brill 2014, 12–18, 61–62; Mary Floyd-Wilson, *English Ethnicity and Race in Early Modern Drama*. Cambridge University Press 2003, 48–65.

12. Silvia Sebastiani, *The Scottish Enlightenment. Race, Gender, and the Limits of Progress*. Jeremy Carden (käänt.) Palgrave Macmillan 2013, erit. luvut 1 ja 3; Roxann Wheeler, *The Complexion of Race. Categories of Difference in Eighteenth-Century British Culture*. University of Pennsylvania Press 2000, 102–3, 111–112.

13. Kohteliaasta mausta ja englantilaisuudesta, ks. Gikandi 2011.

14. Esim. David Arnold, Harish Naraindas ja Srinivas Aravamudan kutsuvat tätä trooppista toiseuttamista ”tropikalisaatioksi”, jossa kreolisaatiota selitetään trooppisen luonnon ja ilmaston aiheuttamien vaikutusten kautta. Arnold, *Warm climates and western medicine the emergence of tropical medicine, 1500–1900*. Rodopi 2003; Naraindas, Poisons, putrescence and the weather. A genealogy of the advent of Tropical Medicine. *Contributions to Indian Sociology* 30:1 (1996), 1–35; Aravamudan, *Tropicopolitans. Colonialism and agency, 1688–1804*. Duke University Press 1999. Kreolisaatiosta ks. esim. Franklin W. Knight, Pluralism, creolization and culture. Franklin W. Knight (toim.) *General History of the Caribbean. Vol. III: The slave societies of the Caribbean*. UNESCO Publishing 1997, 271–286.

näin ”puhtaan” englantilaisen kulttuurin ja kansanluonteen. Englantilaisuus osoittautui hauraaksi ja pilaantumisheräksi – eikä suinkaan siksi sivistyksen kaiken voittavaksi voimaksi, jona se esitettiin kolonisaatiota perusteltaessa.¹⁵

Kreolisaatio kiinnittyi myös monitahoisesti sukupuoleen ja huomioitiin erityisesti sukupuolitetun käytösnormiston ohjaavan vaikutuksen Maria Nugentin arvioimaan katseeseen sen kohdistuessa Jamaikan kreoliyhteisöön, eritoten sen naiseen, sekä häneen itseensä. Kuten Hilary Larkin ja Emma Major ovat todenneet, vaikka englantilaisuutta rakennettiin maskuliinisena, yksilön autonomiaan ja vapauteen perustuvana kansallisidentiteettinä, naisilla oli tärkeä rooli englantilaisten arvojen symbolisena keskuksena.¹⁶ Vaikka fysiologisesti naisten kehojen ajateltiin olevan vähemmän alttiita trooppisen ilmaston vaikutuksille kuin miesten, heidän tapojensa ja moraalisensa degeneraatio oli englantilaisuuden rakentamisen näkökulmasta paljon miesten kreolisaatiota pelottavampi ilmiö; valkoinen nainen symboloi siirtomaissa moraalisuutta, kristillisyyttä ja seksuaalista kuria vastakohtana sekä rodullistettujen naisten pidäkkeettömälle turmelukselle että valkoisten miesten kyvyttömyydelle vastustaa näiden houkutusia.¹⁷

Maria Nugentin Jamaikan-päiväkirja on poikkeuksellisen yksityiskohtainen lähde 1800-luvun alun siirtomaaelämän tutkimukseen ja Nugentin päiväkirjaa onkin analysoitu muun muassa identiteetin, ruokakulttuurin, ei-valkoisen toimijuu-

den ja siirtomaaväkivallan näkökulmista.¹⁸ Päiväkirjoja ja muita egodokumentteja tutkittaessa on huomioitava, että ne heijastavat aina värittyneen kuvan kuvaamastaan ”sosiaalisesta todellisuudesta” ja kirjoittajansa todellisista ajatuksista. Niitä onkin syytä lähestyä eräänlaisina itsen performansseina, jotka kertovat kirjoittajansa ja kirjoitusajankohtansa tavoista ajatella, tuntea, kokea ja arvottaa itseään ja ympäristöään.¹⁹ Maria Nugent kirjoitti päiväkirjaa tallentaakseen vaikutelmiaan, elämänmenoa ja sattumuksia Jamaikalta jälkikäteen luettavaksi paitsi itselleen myös omille lapsilleen. Tästä syystä hänen pyrkimyksensä esittää itsensä yläluokkaisen, moraalisena ja kaikin puolin moitteettoman englantilaisnaisen roolissa näkyy päiväkirjan kerronnassa.²⁰ Samoin kuin ei-eurooppalaisilta alueilta kirjoitetuista matkakertomuksista, myös matkapäiväkirjoja tältä ajalta leimaa tyypillisesti tiettyjen ennalta omaksuttujen rasististen konventioiden noudattaminen. Britanniassa oli 1600-luvun lopulta saakka julkaistu suuret määrät Länsi-Intiaa koskevaa (luonnon)historiallista, poliittista ja fiktiivistä kirjallisuutta, joka oli luonut Karibiasta voimakkaasti kreolisaatioon perustuvan troopin britannialaisten mielikuvituksessa.²¹ Nugentin ennako-odotuksia Jamaikasta olivat muokanneet erityisesti Edward Longin suosittu (ja nykyään pahamaineisen rasistinen) *History of Jamaica* (1774) sekä Bryan Edwardsin *History of West Indies* (1793), jotka molemmat esittivät jamaikalaisen elämänmenon ”toisena” Britannian eurooppalai-

15. Sankar Muthu, *Enlightenment Against Empire*. Princeton University Press 2003, 4–6, 104–120.

16. Larkin 2014, 8; Emma Major, *Madam Britannia. Women, Church, and Nation, 1712–1812*. Oxford University Press 2012, 98, 205–206.

17. Ann Stoler, *Carnal Knowledge and Imperial Power. Race and the Intimate in Colonial Rule*. University of California Press 2002, 44–5; Wilson 2003, 93.

18. Esim. Christer Petley, ”Home” and ”this country”. Britishness and Creole identity in the letters of a transatlantic slaveholder. *Atlantic Studies* 6:1 (2009), 43–61; Christer Petley, Gluttony, excess, and the fall of the planter class in the British Caribbean. *Atlantic Studies* 9:1 (2012), 85–106; B. W. Higman, Lady Nugent’s second breakfast. *Kunapipi* 28:2 (2006), 116–127; B. W. Higman, Lady Nugent’s Social History. *The Journal of Caribbean History* 48:1–2 (2014), 65–85; Lucille Mathurin Mair, *A historical study of women in Jamaica. 1655–1844*. University of the West Indies Press 2006; Anne Shea, Property in the white self. Assessing Lady Maria Nugent’s Jamaican Journal. *Women’s Studies. An Interdisciplinary Journal* 30:2 (2001), 175–197; Meleisa Ono-George, ”Washing the Blackamoor White”. Interracial Intimacy and Coloured Women’s Agency in Jamaica. Will Jackson ja Emily J. Manktelow (toim.) *Subverting Empire Deviance and Disorder in the British Colonial World*. Palgrave Macmillan 2015, 42–60; Brian Hudson, Lady Nugent and Tom Cringle on the Veranda. Early Nineteenth Century Observations on a Caribbean Architectural Feature. *Journal of Caribbean History* 38:1 (2004), 35–48.

19. Penny Summerfield, *Histories of the Self. Personal Narratives and Historical Practice*. Routledge 2019, luku 3; Karoliina Sjö ja Maarit Leskelä-Kärki, Päiväkirja, minuuks ja historia. Maarit Leskelä-Kärki, Karoliina Sjö & Liisa Lalu (toim.) *Päiväkirjojen jäljillä. Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen*. Vastapaino 2020, 35–36; Ylivuori 2019, 8.

20. *Journal*, lxxi.

21. Wylie Sypher, The West-Indian as a ”Character” in the Eighteenth Century. *Studies in Philology* 36:3 (1939), 503–20; Aleksandra Hultquist, Creole Space. Jamaica, Fallen Women, and British Literature. Mona Narain & Karen Gevirtz (toim.) *Gender and Space in British Literature, 1660–1820*. Ashgate 2014, 33–48.

selle sivistykselle.²² Nugentin päiväkirja asettuu näin osaksi Länsi-Intiaa toiseuttavan siirtomaakirjallisuuden traditiota.

Kreolien toiseus

Englanti valtasi Jamaikan Espanjalta vuonna 1655, ja 1800-luvun alkuun mennessä saaresta oli tullut Britannian tärkein sokerintuottaja. Valkoisten eurooppalaistaustaisten asukkaiden sokeriplantaasit toimivat massiivisen orjakaupan voimin ja mustia ja värillisiä asukkaita oli moninkertaisesti valkoisiin verrattuna. Vuonna 1774 Jamaikan väestöstä 94 prosenttia koostui mustista ja värillisistä asukkaista (210 000 henkeä), kun valkoisia saarella asui vain 20 000. Valkoinen väestö liittoutui tiiviisti yhteen värillisiä vastaan pitääkseen poliittisen vallan omissa käsissään. Tutkijat ovat osoittaneet, että vaikka valkoisen väestön sisällä oli selkeä hierarkia rikkaista plantaasinomistajista ja kauppiaista aina köyhään työ- ja palveluskuntaan, oli valkoisuus Länsi-Intiassa luokka- ja sukupuolirajat ylittänyt solidaarisuuden kategoria.²³ Siirtomaayhteisönä Jamaika oli jokseenkin epätyypillinen Britannian muiden kolonioiden joukossa, sillä sen asukkaille ei muodostunut selkeää paikallisidentiteettiä – osin saaren trooppisista ja kulkutaudeista johtuneen valtaisan kuoleisuuden vuoksi, minkä takia paikallinen yhteisö koostui enimmäkseen hiljattain saapuneista pääosin miespuolisista tulijoista, joiden tarkoitus oli palata Englantiin mahdollisimman pian mahdollisimman suurten rikkauksien kera.²⁴

Samalla asialla olivat myös Nugentit, jotka olivat ottaneet vastaan George Nugentille tarjotun viran yksinomaan taloudellisista syistä.²⁵ Britannian Amerikan-siirtomaahallinnon entisen virkamiehen tytär Maria Skinner oli vuonna 1797 mennyt naimisiin itseään 13 vuotta vanhemman upseerin ja parlamentin jäsenen George

Nugentin kanssa, joka palveltuaan 1790-luvulla Irlannissa päätyi hallinnoimaan ensin Jamaikaa ja myöhemmin Intiaa hyväpalkkaisen viran ja aatelisarvon toivossa. Nugentit liikkuiivat aateliipiireissä jo ennen George Nugentille vuonna 1806 myönnettyä baronetin arvoa, koska George Nugent oli Buckinghamin markiisin sukulainen ja suojatti; Maria Nugent tunnettiin Englannissa hienostuneella pukeutumisellaan huomiota herättävänä seurapiirikaunottarena. Lopullisesti Englantiin palattuun Nugentit asettuivat viettämään parlamentaarikolle sopivaa maaseutu-elämää Buckinghamshireen viiden lapsensa kanssa, joista kaksi vanhinta oli syntynyt Jamaikalla.²⁶ Maria Nugent ei kuvernöörin vaimona ollut kaikkein tyypillisin Karibian-matkaaja, ja hänellä oli asemastaan johtuen tilaisuus päästä tarkkailemaan paikallisen kohteliaan eliitin elämää harvinaisen monipuolisesti.²⁷

Britanniassa yleisen kreolisaatiodiskurssin mukaisesti Jamaika näyttäytyi Maria Nugentille eksoottisena, toisena ja kaikin tavoin Britannialle vastakkaisena. Nugent arvioi näkemäänsä omasta yläluokkaisesta englantilaisesta näkökulmastaan käsin ja hänen huomionsa kiinnittivät sellaiset kulttuuriset ja sosiaaliset seikat, jotka räikeimmin poikkesivat hänen käsityksistään siitä, millaisia eurooppalaisen ja valkoisen kulttuuriympäristön ja sosiaalisen kanssakäymisen sääntöjen olisi tullut olla. Nugent otti vakavasti velvollisuutensa valistuneena englantilaisena naisena, sillä hän uskoi, että kuvernöörin vaimona hänen vastuullaan oli paikallisen eliitin käytöstapojen ja moraalien palauttaminen kreolisoituneesta lipsumisesta takaisin hyvälle englantilaiselle tasolle. Aivan ensimmäiseksi kuvernöörin virka-asuntoon saavuttuaan hän toimeenpani siellä perusteellisen siivouksen mustien orjapalvelijoidensa avustuksella, sillä paikallinen asumiskulttuuri oli

22. Edward Long, *The History of Jamaica I-II*. T. Lowndes 1774; Bryan Edwards, *The History, Civil and Commercial, of the British Colonies in the West Indies I-II*. John Stockdale 1793.

23. David Lambert, *White Creole Culture, Politics and Identity During the Age of Abolition*. Cambridge University Press 2005; Trevor Burnard, *Mastery, Tyranny, and Desire. Thomas Thistlewood and His Slaves in the Anglo-Jamaican World*. University of North Carolina Press 2004, 244–250; Gad J. Heuman, *Between Black and White. Race, Politics, and the Free Coloreds in Jamaica, 1792–1865*. Greenwood Press 1981.

24. Trevor Burnard, A Failed Settler Society. Marriage and Demographic Failure in Early Jamaica. *Journal of Social History* 28:1 (1994), 63–82; Trevor Burnard, European Migration to Jamaica, 1655–1780. *The William and Mary Quarterly* 53:4 (1996), 769–796; Andrew O’Shaughnessy, *An Empire Divided. The American Revolution and the British Caribbean*. University of Pennsylvania Press 2000, 4–15.

25. *Journal*, 1–2.

26. Rosemary Cargill Raza, Nugent [née Skinner], Maria, Lady Nugent (1770/71–1834), diarist. *Oxford Dictionary of National Biography*. Online ed. 23.9.2004 (10.8.2020).

27. Petley 2012, 93.

Nugentin mielestä hävyttömän likaista.²⁸ Saatu-
aan nämä "Augeiaan tallit" puhdistettua Nugent
kiinnitti huomionsa tapaamansa paikallisen
väestön elin- ja käytöstapoihin. Erityisesti väisty-
vän kuvernöörin Alexander Lindsayn, Balcarresin
kuudennen jaarlin, ruokatavat herättivät Nugen-
tissa inhoa:

Toivoisin, että lordi B. pesisi kätensä kynsihar-
jan kera, sillä hänen mustareunaiset kyntensä
ällöttävät minua – erityisesti, koska hänellä on
aivan erikoislaatuinen taito kastaa sormensa
jok'ikiseen ruoka-astiaan. Eilen hän häpeä-
mättä jopa otti itselleen viillockkia likaisilla
sormillaan!²⁹

Entinen kuvernööri oli Jamaikalla viettämiensä
kuuden vuoden aikana ilmeisesti omaksunut
joitain vähemmän hienostuneita tapoja. Balcar-
resin tiedettiin pitäneen sikaa lemmikkinä sisällä
kuvernöörin asunnossa sekä ilmeisesti viettäneen
kaikin puolin moraalitonta elämää. Maria Nugent
tuomitsi moisen irستاana ja kuvottavana ja lausui
mielipiteenään, että entisen kuvernöörin täytyi
olla lähes hullu.³⁰

Balcarres oli tyypillinen Länsi-Intian troop-
pisen kreolisaation uhri; hänen moraalisia,
tapansa ja ulkomuotonsa olivat degeneroituneet
sivistyneistä englantilaisista standardeista
ilmaston ja kulttuurin vaikutuksesta.³¹ Tämä
oli 1700-luvun fysiologisten ja lääketieteellisten
käsitysten mukaan tyypillinen, jopa väistämätön
kehitys erilaiseen ilmastoon ja ympäristöön mat-
kustettaessa. Humoraalipatologian mukaan keho
oli suorassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä
kanssa, ja niinpä eri kansojen ajateltiin aikojen
saatossa sopeutuneen elämään tietyillä ilmasto-
ja maantieteellisillä vyöhykkeillä niin, että näiltä
optimaalisilta seuduilta pois siirtyminen väistä-
mättä vaikuttaisi heidän henkisiin ja ruumiillisiin

ominaisuuksiinsa. Tämä humoraali-ilmastoteo-
ria varsin eurosentrisenä arvotti eurooppalaisen
asuttamat leudot ilmanalat älyä, sivistystä
sekä taloudellista ja poliittista kehitystä kaikkein
suotuisimmin tukeviksi, kun taas kuumien ja kyl-
mien ilmanalojen ajateltiin tuottavan vähemmän
menestyksekkäitä ja kehityksessä väistämättä
jälkeen jääviä kansoja. Varsinkin trooppista vyö-
hykettä pidettiin eurooppalaisille kehoille luon-
nostaan niin epäsopivana, että eurooppalaiset
asettuivat sinne matkustaessaan alttiiksi suurille
henkisille, ruumiillisille ja moraalille muuto-
ksille – ja nuo muutokset olivat nimenomaan muu-
tosta kohti huonompaa.³² Trooppinen ilmasto
oli erityisen haitallinen valkoisille yläluokkaisille
miehille, joiden kehojen ajateltiin edustavan val-
koisen englantilaisuuden parhaita ja ylevimpiä
puolia ja sen vuoksi reagoivan erityisen voimak-
kaasti ympäristön vaihdokseen. Naisten ja alem-
pien luokkien edustajien kehot puolestaan olivat
huokoisina ja heikkorakenteisina jo valmiiksi
hieman vähemmän "englantilaisia", joten ilmas-
ton vaikutukset tuntuivat niissä vähäisempinä.³³

Humoraali-ilmastoteoria valottaa kolonialis-
miin kätkeytyviä syviä ristiriitoja ja ambivalentteja
tunteita. Valistuksen teorian kuuluttivat euroop-
palaisten kulttuurista, poliittista, taloudellista ja
henkistä ylemmyyttä suhteessa muihin kansoihin
ja painottivat eurooppalaisten vastuuta muiden
kansojen valistamiseksi ja saattamiseksi samalle
sivistyksen tasolle. Toisaalta eurooppalaisia huo-
lestuttivat syvästi kokemukset ulkoeurooppalai-
sissa kolonioissa. Ne osoittivat, että kulttuuri-
vaihto saattoi tapahtua juuri päinvastoin, ja että
kolonisaatio, siitä seurannut despotismi ja erityi-
sesti orjakauppaan väistämättä sisältynyt moraa-
linen kato ja kulttuurinen degeneraatio uhkasivat
eurooppalaisuuden keskeisiä arvoja.³⁴

Useat tutkijat ovat huomauttaneet, että tapo-
jen, seuralämän ja moraalin puutteina ilmennyt

28. *Journal*, 30.7.1801, 10–11; 2.8.1801, 12.

29. *Journal*, 31.7.1801, 11. "I wish Lord B[alcarres]. would wash his hands, and use a nail-brush, for the back edges of his nails really make me sick. He has, besides, an extraordinary propensity to dip his fingers into every dish. Yesterday he absolutely helped himself to some fricassee with his dirty finger and thumb."

30. *Journal*, 7.11.1801, 38.

31. Petley 2012, 94.

32. Floyd-Wilson 2003, 48–66; Wheeler 2000, 23–26; Karen Kupperman, Fear of Hot Climates in the Anglo-American Experience. *William and Mary Quarterly* 41 (1984), 213–240.

33. Suman Seth, *Difference and Disease. Medicine, Race, and the Eighteenth-Century British Empire*. Cambridge University Press 2018, 181–186.

34. Muthu 2003, 66–70, 104–110; Tillman W. Nechtman, *Nabobs. Empire and Identity in Eighteenth-Century Britain*. Cambridge University Press 2010, 136; Ann Laura Stoler, *Race and Education of Desire. Foucault's History of Sexuality and the Colonial Order of Things*. Duke University Press 1995, 102–105.

kreolisaatioprosessi muuttui erityisen ongelmalliseksi 1700-luvun toisella puoliskolla, kun Amerikan vapaussota ja kasvava liike orjuuden lakkauttamiseksi nostivat kansallidentiteetin kysymykset etualalle Britannian poliittisessa keskustelussa. Saarivaltiossa pohdittiin enenevässä määrin, oliko kapinallisten ja moraalisesti epäilyttävien siirtomaiden asukkailla oikeus kutsua itseään englantilaisiksi. Erityisesti Länsi-Intian plantaasinomistajia kohtaan käytiin suoranaista mustamaalauskampanjaa 1760-luvulta lähtien, kun orjakaupan vastustajat tekivät parhaansa kääntääkseen yleisen mielipiteen orjuutta vastaan.³⁵ Samaan aikaan Dror Wahrmanin kuvaama rodullisten identiteettien essentialisoituminen 1700-luvun lopulla teki valkoisesta englantilaisuudesta aina vain ahtaamman kategorian, jonne käytöstavoiltaan normeista poikenneilla länsi-intialaisilla oli asiaa entistä harvemmin. Haitin vallankumous (1791–1804) puolestaan syvensi entisestään epäluuloja ei-valkoisia länsi-intialaisia kohtaan. Näin ollen kreolien englantilaisista standardeista poikkeavat tavat, jotka vielä 1700-luvun alkupuolella oli kuitattu huvittavina oikkuina, olivat 1800-luvun alkuun tultaessa saaneet painavan kansallis-rodullisen merkityksen.³⁶ David Lambert on osoittanut, että vaikka Karibian valkoisten asukkaiden oma identiteetti perustui juuri heidän valkoiseen eurooppalaisuuteensa, Britanniassa heidän valkoisuuttaan pidettiin yhä kyseenalaisempana 1700-luvun kuluessa.³⁷

Tämä valkoinen toiseus ilmeni tapakulttuurisena erilaisuutena: kreolisaatioprosessin vaarantama etnisyyden ilmeni kohteliaisuuskulttuurin puutteellisuutena. Länsi-intialaisten tapoja, luonteenlaatua ja moraalialia pilkattiin yleisesti 1700-luvun populaarikulttuurissa ja -julkaisuissa, ja heidän valtavia voittoja tuottaviin sokeriplantaaseihin nojaava, alati kasvava taloudellinen ja poliittinen vaikutusvaltansa nähtiin Lontoossa

uhkana perinteisille valtahierarkioille. Kreolit nähtiin vulgaareina uusrikkaina, jotka rahan takomiselle omistautuneina despoottisina orjanomistajina eivät soveltuneet brittiläiseen poliittiseen järjestelmään. Heidän luonnettaan pidettiin trooppisen, ”hermosäikeitä veltostuttavan” ilmaston peruuttamattomasti pilaamina, ja printtikulttuurissa laiska, pois pilattu, herkästi tulistuva, seksuaalisesti täysin pidäkkeetön, moraaliton ja rahanahne kreoli oli suosittu trooppi.³⁸ William Hollandin vuonna 1807 julkaisema pilakuva tyypillisestä länsi-intialaisesta herrasmiehestä metsästävässä kuvaa osuvasti brittien halveksivaa suhtautumista tyypillisenä esitettyyn trooppiseen laiskuuteen, ahneuteen ja orjalouuteen (kuva 2). Niinpä Länsi-Intiasta palanneisiin uusrikkaisiin suhtauduttiin pääosin varauksellisesti, vaikka he 1700-luvun edetessä kansoittivatkin enenevässä määrin eliitin ajanviettopaikkoja, kuten Bathin kaivohuonetta ja promenadeja, ostivat kartanoita, valituttivat itsensä parlamenttiin ja osallistuivat muodikkaan seurapiiriin (*polite society*) sosiabiliteettiin Britanniassa.³⁹ Kuuluista sinisukka ja kulttuurivaikuttaja Elizabeth Montagu kieltäytyi kategorisesti vierailemasta naapurustonsa länsi-intialaisten luona, sillä hän ei uskonut heidän koskaan voivan olla todellista herrasväkeä.⁴⁰

Sosiabiliteetti ja kreolitavat

Jamaika oli Britannian näkökulmasta kohteliaan (eli valkoisen) tapakulttuurin periferia, ja Nugentit huomasivat pian, että paitsi paikallisten käytöstavat myös heidän seuraelämänsä oli vain varjo Englannin eleganssista. Eliitin jäseniä oli vähemmän, sopivia tiloja – teattereita, juhlahuoneistoja, puistoja – oli vähemmän, ja vähät herrasväen edustajat eivät olleet tottuneita kohteliaaseen seurusteluun Britannian mittakaavassa. Anna Sundelinin mukaan Jamaikan kohteliaan

35. Burnard 2006, 191–195; Jack P. Greene, *Empire and Identity from the Glorious Revolution to the American Revolution*. P. J. Marshall (toim.) *The Oxford History of the British Empire. The Eighteenth Century*. Oxford University Press 1998, 208–230; Mimi Sheller, *Consuming the Caribbean. From Arawaks to Zombies*. Routledge 2003, 114.

36. Petley 2012, 90–92; Dror Wahrman, *The Making of the Modern Self. Identity and Culture in Eighteenth-Century England*. Yale University Press 2004, 34, 115; Daniel Livesay, *Children of Uncertain Fortune. Mixed-Race Jamaicans in Britain and the Atlantic Family, 1733–1833*. University of North Carolina Press 2018, 331–332.

37. Lambert 2005, 10–40.

38. Wilson 2003, 130, 144; Kathleen Wilson, *The Sense of the People. Politics, Culture and Imperialism in England, 1715–1785*. Cambridge University Press 1998, 274–275; Louis Nelson, *Architecture and Empire in Jamaica*. Yale University Press 2016, 191.

39. O’Shaughnessy 2000, 11; Nechtman 2010, 146–148; Gikandi 2011, 105–106.

40. Elizabeth Montagu to Mrs. Robinson, 13.6.1779, Elizabeth Robinson Montagu papers, The Huntington Library.

kanssakäymisen sfääri oli huomattavasti Britanniaa vaatimattomampi: kahvihuoneiden, illanviettojen ja oopperan sijaan paikallinen eliitti vietti vapaa-aikaansa pienimuotoisesti intiimissä perhe- ja ystäväpiirissä. Vaikka iloittelunhaluisille miehille löytyi vähemmän hienostunutta sosiaalista toimintaa laukkakilpailujen, kukkotappeluiden ja erilaisten, yleensä värillisten naisten järjestämien tanssien muodossa, kunniallisille nuorille naisille sopivia tanssiaisia järjestettiin yleensä vain syksyllä siirtomaahallinnon (*House of Assembly*) kokoontuessa vuotuiseen istuntoonsa.⁴¹ Maria Nugentin järjestäessä kenraalikuvernöörin vaimon velvollisuuksiin kuuluneita ensimmäisiä virallisia kutsujaan hän joutuikin pettymään paikallisen väestön seurapiiritaitoihin:

Surkea puute mistään sopivasta keskustelun-aiheesta täkäläisten herrojen ja rouvien kanssa – edes paikalliset tapahtumat eivät tarjonneet

■ Kuva 2. *A West India sportsman*. Julk. William Holland, 1807. Länsi-intialaisen metsämiehen repliikiksi on kuvan alle painettu sanat: ”Kiirehdi *sangareen* kanssa, *Quashie*, ja käske *Quaccoa* hätyyttämään linnut minua kohti. Olen valmis.” Juomaruukuissa etualalla on tarjolla punssia, *sangareeta* ja rommia – vesiruukku on särkynyt. Lähde: The Lewis Walpole Library (Farmington, CT).

meille puhuttavaa. Niinpä, vastattuani lukuisiin tiedusteluihin siitä, miten viihdyn Jamakalla jne. – ja seistyäni hyvän tovin koko joukon töllisteltävänä – lähetin palvelijan noutamaan muusikoita. Päädyimme tanssimaan iltayhteentoista saakka, ja ennen puoltayötä kaikki lähtivät kotiin. Tulevaisuudessa jätän kaikenlaisen keskustelun yrittämisenkin sikseen ja järjestän vain perjantaitansseja.⁴²

Sivistynyt ja elegantti keskustelu, tuo eurooppalaisen kohteliaisuuden kulmakivi, oli Nugentin

41. Anna Sundelin, *Expensive Living and Costly Entertainment. Britons as Aspiring Consumers in Jamaica, c. 1750–1810*. PhD diss. Åbo Akademi University Press 2018, 90–95; Geraldine Mozley (toim.) *Letters to Jane from Jamaica, 1788–1796*. The Institute of Jamaica [s.a.], 44–45.

42. *Journal*, 7.8.1801, 14. ”Find a sad want of local matter, or, indeed, any subject for conversation with them; so, after answering many questions about how I liked the country, &c. and being thoroughly examined by the eyes of them all, I sent for fiddlers, and we had a merry dance till 11 o’clock, and before 12 they all took their leave. I mean in future not to attempt anything like a conversazione, but to have Friday dances.”

mukaan tyystin Jamaikan valkoisten asukkaiden ulottumattomissa. (Mustilta asukkailta hän ei luonnollisesti edes odottanut kohteliaisuuden alkeitakaan – olivathan he eurooppalaisten teorioiden mukaan kaikenlaisen sivistyksen ulkopuolella.) Erityisesti kreolinaisten keskustelutaidot joutuivat usein Nugentin kritiikin kohteeksi. Viihdyttäessään paikallisen upseeriston vaimoja Nugent ei onnistunut saamaan heistä mitään muuta ulos kuin ”kyllä, rouva – ei, rouva, silloin tällöin höystettynä teennäisellä hymyllä ja hihi-tyksellä”. ”En ole koskaan kokenut mitään yhtä tylsämielistä”, Nugent totesi päiväkirjassaan.⁴³

Naisten osallistumisella kohteliaaseen keskusteluun oli englantilaisessa tapakulttuurissa erityinen asema, sillä miesten ja naisten keskinäistä keskustelua pidettiin tärkeänä kummankin osapuolen käytöksen kiillottajana. Erityisesti naisten roolia miesten käytöksen koulujana pidettiin tärkeänä – jopa siinä määrin, että miesten tavat, luonne ja moraalit olivat ulkoistettu eliitin hyvin koulutettujen ja siveellisten naisten kanssa käydyn kohteliaan keskustelun tuloksiksi.⁴⁴ Näin ollen länsi-intialaisten naisten kykenemättömyys eleganttiin keskusteluun oli paitsi osoitus kolonioiden kohteliaan kulttuurin ja osaamisen puutteista, myös tuhoisaa saarten miesten asemalle hyveellisinä ja sivistyneinä valkoisina Britannian kansalaisina. Monet Länsi-Intiaa tuntevat kirjoittajat valittivatkin naisten heikkoa koulutustasoa ja pitivät sitä uhkana nimenomaan miesten moraalille. Tunnetun *History of Jamaican* (1774) kirjoittaja Edward Long valitti, että paikallisten koulujen lähes täydellisen puuttumisen vuoksi ne valkoiset jamaikalaisnaiset, joiden perhe ei ollut kyllin rikas lähettääkseen heitä kouluun Britanniaan, jäivät täysin vaille koulutusta ja mustien orjatyttöjensä ”turmeltavaksi”. Nämä tavoiltaan ja ymmärrykseltään taantuneet naiset eivät kyen-

neet tarjoamaan valkoisille miehille näiden kaipaamaa eurooppalaista järkevää, moraalista ja domestikoitua kumppanuutta, minkä seurauksena miehet vajosivat ”alhaisiin suhteisiin” mustien ja värillisten naisten sulojen viettelemänä.⁴⁵ Länsi-Intiaa olikin surullisenkuuluissa valkoisten siirtolaisten ja kreolien laajalle levinneestä käytännöstä pitää mustia jalkavaimoja ja rakastajattaria.⁴⁶ Maria Nugent teki parhaansa jamaikalaisnaisen vaimojen koulumiseksi. Hän kirjoitti usein päiväkirjaansa toruneensa tai puhutelleensa paikallisia naisia ja yrittäneensä korjata heidän käytöstään englantilaisnaisille sopivampaan suuntaan: ”17. maaliskuuta pidin rouva Horsfordille ystävällisen puhuttelun hänen tarpeettoman *reippaasta* tavastaan kommunikoida aviomiehensä kanssa. [...] Hän otti sen koko lailla hyvin ja on luvannut yrittää pitää äkkipikaisuutensa kurissa.”⁴⁷

Paikallisten puheessa Nugentia huvitti heidän erityinen kreoliaksenttinsa, joka oli sekin osoitus kohteliaan puheenparren länsi-intialaisesta taantumuksesta – olihan kaunis lausuminen oleellinen osa eliitin tapakulttuuria Britanniassa, jossa alueellisia korostuksia halveksuttiin osoituksena huonosta koulutuksesta ja rahvaanomaisuudesta.⁴⁸ Venyttelevä ”musta” aksentti oli yksi tyypillisimpiä rodullistettuja kreoliominaisuuksia 1700-luvun Länsi-Intiaa kuvaavissa julkaisuissa.⁴⁹ Nugent kommentoikin, kuinka ”kreolikieli ei rajoitu pelkästään mustiin”, vaan

monet tšekäläisistä rouvista, jotka eivät ole käyneet kouluja Englannissa, puhuvat englantia murtaen, venyttäen sanoja sellaisella laiskankalaisella korostuksella, jota on tavattoman rasittavaa ja suorastaan vastenmielistä kuunnella. Eräänäkin iltana puhuttelin yhtä heistä seisessani ikkunan vieressä ja sanoakseni jotain kohteliasta, totesin ilman olevan poikkeuksel-

43. *Journal*, 1.2.1802, 55. ”a party of ladies [breakfasted] with me at the Penn, and never was there any thing so completely stupid. All I could get out of them was, ‘Yes, ma’am – no, ma’am,’ with now and then a simper or a giggle.”

44. Lawrence E. Klein, *Shaftesbury and the Culture of Politeness. Moral Discourse and Cultural Politics in Early Eighteenth-Century England*. Cambridge University Press 1994, 4; Cohen 1996, 4; Carter 2001, 66–70; Rosalind Carr, *Gender and Enlightenment Culture in Eighteenth-Century Scotland*. Edinburgh University Press 2014, 11–12.

45. Long 1774, 2.327–331.

46. Trevor Burnard, ”Rioting in goatish embraces” Marriage and improvement in early British Jamaica. *The History of the Family* 11:4 (2006), 185–197.

47. *Journal*, 17.3.1804, 199. ”Spoke to Mrs. Horsford, as a friend, on the subject of her vivacity, occasionally, in speaking to her husband. [...] She took it in good part, and has promised to command her temper.”

48. Ylivuori 2019, 25; Katherine Glover, *Elite Women and Polite Society in Eighteenth-Century Scotland*. Boydell Press 2011, 103.

49. Wilson 2003, 8, 154.

lisen vileä. Tähän arvon rouva vastasi: ”kyllä maar, soon ihan liian kylmä.”⁵⁰

Nugent kirjasi päiväkirjaansa säännöllisesti ylös erilaisia kreolipuheen stereotyyppisiä huvittavuuksia, joihin lukeutuivat murteen lisäksi nurkkakuntaisuus, kapeakatseisuus, rahvaan-omaisuus ja ennakkoluuloisuus.⁵¹ Nämä kreolionaisuudet ruumiillistuivat Nugentin mielestä eräässä paikallisen upseerin vaimossa: ”Rouva Cookson on täydellinen kreoli – puhuu vähän ja senkin venyttelevästi, vailla mitään käsitystä muusta kuin omasta pikku elinpiiristään.”⁵² Rouva Cooksonin ylimalkaisesta koulutuksesta johtunut jamaikalainen aksentti ja sivistymättömyys tekivät hänestä Nugentin silmissä epä-hienostuneen ja sen myötä epäenglantilaisen.

Ajoittaisesta hienostuneisuuden puutteesta huolimatta Jamaikan valkoiset asukkaat olivat tunnettuja vieraanvaraisuudestaan, mikä oli toki tärkeä kohteliaisuuden osoitus.⁵³ Tästäkin Nugent tosin löysi huomauttamisen aihetta – paikallinen ylenpalttinen vieraiden kestitseminen ei näet miellyttänyt hänen hienostuneeseen englantilaiseen ruokakulttuuriin tottunutta makuun. Eräällä plantaasilla tyypilliseen kreolitapaan tarjoillusta ”toisesta” aamiaisesta (*second breakfast*) Nugent totesi, ettei enää lainkaan ihmeteltyt Jamaikan korkeita sairaus- ja kuolleisuuslukuja – ”moista ruoan ja juoman paljoutta en ole eläessäni nähnyt!” Aterialla tarjoihtiin kymmeniä ruokalajeja notkuvilta pöydiltä: kakkuja, kaakaota, kahvia, teetä, tuoreita ja säilöttyjä hedelmiä, kyyhkyspiiraita, kinkkua, kieltä, nautanpaistia, kylmiä leikkeleitä, erilaisia patoja, eri tavoin valmistettua kalaa, inkiväärileivonnaisia ja hyytelöitä. Eniten Nugentia puistatti paikallisten tapa juoda runsaasti erilaisia alkoholijuomia. Jamaikalla olivat

suosittuja erilaiset viinien ja hedelmämehejen sekoitukset kuten ”*hock-negus*” ja ”*sangaree*”, joiden lisäksi Nugentin seuralaiset tyhjensivät lukuisia lasillisia madeiraa ja punaviiniä. ”Kaiken kaikkiaan, koko tilaisuus oli yhtä ällistyttävä kuin kuvottavakin”, Nugent päivitteli.⁵⁴

Jamaikalainen ruokakulttuuri oli paitsi kulttuurinen myös fyysinen osoitus saaren asukkaiden kreolisaatiosta. Christer Petley ja Ben Rogers ovat painottaneet ruoan merkitystä englantilaisuuden rakentamiselle ja Petley on osoittanut, että 1800-luvun alkuun mennessä tyypillinen länsi-intialainen ruokakulttuuri oli leimattu Britanniassa osoitukseksi kreolien poliittisesta, moraalista ja rodullisesta degeneraatiosta.⁵⁵ Kreolien kyky syödä ja juoda ylenpalttisesti tropiikin kuumuudessa oli myös osoitus heidän kehonsa sopeutumisesta lämpimään ilmanalaan. Vastatulleelle englantilaiselle moinen ruokavalio olisi ajan humoraalipatologisten käsitysten mukaan koitunut nopeaksi kuolemaksi, mutta kreolien ruokakulttuuri osoitti heidän muuttuneen fyysisesti ei-englantilaisiksi.

Moraalin alennustila

Englantilainen kohteliaisuusnormisto pohjautui voimakkaasti kristilliseen moraaliin ja käsityksiin hyveellisyydestä, kunniallisuudesta ja siveellisyydestä. Erityisesti naisia ohjeistettiin käyttäytymään Raamatun ohjeiden mukaisesti – hiljaisesti, säädyllisesti ja hurskaasti. Länsi-Intian kreolit näyttäytyivät tälläkin osa-alueella englantilaisten normien vastaisina; stereotyyppinen kreoli esitettiin Kathleen Wilsonin mukaan aikalaiskuvauksissa yliseksualisoituna ja himokkaana olentona, jonka täysi kyvyttömyys hillitä aistillisia himojaan kiteytti Karibian hybridisoituneen toiseuden suhteessa siveelliseen englantilaisuuteen.⁵⁶ Kolonia-

50. *Journal*, 24.4.1802, 98. ”The Creole language is not confined to the negroes. Many of the ladies, who have not been educated in England, speak a sort of broken English, with an indolent drawling out of their words, that is very tiresome if not disgusting. I stood next to a lady one night, near a window, and, by way of saying something, remarked that the air was much cooler than usual; to which she answered, ’Yes, ma-am, *him rail-ly too fra-ish*.”

51. *Journal*, 19.3.1802, 76; 2.6.1803, 161.

52. *Journal*, 15.1.1802, 52. ”Mrs. C[ookson]. is a perfect Creole, says little, and draws out that little, and has not an idea beyond her own Penn.”

53. Petley 2012, 86–88; Glover 2011, 79–80.

54. *Journal*, 4.2.1802, 55–7. ”[W]e [set off] for Bushy Park estate, Mr. Mitchell’s, where we breakfasted in the Creole style. [...] I don’t wonder now at the fever the people suffer from here – such eating and drinking I never saw! Such loads of all sorts of high, rich, and seasoned things, and really gallons of wine and mixed liquors as they drink! [...] in short, it was all as astonishing as it was disgusting.”

55. Petley 2012, 96–98; Ben Rogers, *Beef and Liberty*. Vintage 2004.

56. Wilson 2002, 145.

■ Kuva 3. Maria Nugent Jamaikalta paluunsa jälkeen vuonna 1806. John Downmanin luonnos muutokuvaa varten. Lähde: The British Museum (Lontoo)
© The Trustees of the British Museum.

lismien tutkijat painottavat, että seksuaalisuuteen liittyneet kysymykset ja käsitykset olivat tärkeässä roolissa 1700- ja 1800-luvun sukupuoli- ja rotuhierarkioiden luomisessa. Rodullistetut ihmiset, erityisesti mustat naiset, kuvattiin tyypillisesti himokkaan seksualisoituina, kun taas eurooppalaisten valkoisten naisten kontolle jäi siveyden, hyveen ja moraalin ylläpito koko kansakunnan puolesta.⁵⁷

Seksuaalisuuteen ja moraaliiin liittynyt käytös kiinnitti myös Maria Nugentin huomion Jamai-

kalla. ”On todella hämmästyttävää todistaa sitä välitöntä vaikutusta, joka täkäläisellä ilmastolla on eurooppalaisten sielun- ja ruumiinliikkeisiin, erityisesti alempien luokkien keskuudessa”, Nugent kirjoitti keväällä vuonna 1802. ”Ylemmistä luokista tulee täällä saamattomia ja passiivisia, kyvyttömiä ajattelemaan mitään muuta kuin syömistä, juomista ja kaikenlaisten muiden halujensa tyydyttämistä niin, että he ovat lähes täysin mulattirakastajattariensa talutusnuorassa. Alemmat luokat vajoavat näiden paheiden lisäksi myös omahyväisyyteen ja tyranniaan.”⁵⁸ Eurooppalaisten ajateltiin degeneroituvan heti Karibialle saavuttuaan ja unohtavan sivistyneet tapansa, kunniansa ja moraalin trooppisen ilmaston vaikutuksesta. Nugent yritti toteuttaa hyveellistä, englantilaisille naisille varattua sivistystehtäväänsä ja käytti huomattavan osan ajastaan Jamaikalla moitiskelemalla tuttavapiiriinsä kuuluneita nuoria englantilaismiehiä näiden turmeltuneista tavoista ja yrittämällä saada heitä parannuksen tielle – saaden palkakseen vain hartaita lupauksia, mutta ilmeisen vähän todellisia tuloksia. Hän oli lopulta pakotettu tunnustamaan tappionsa: ”Tämä on kerrassaan surkea, moraaliton maa”, Nugent huokasi.⁵⁹

Naisiin Englannissa kohdistetun suuremman siveellisyyden paineen vuoksi Nugentia kauhistuttivat erityisesti paikallisten kreolinaisten huoleton seksielämä ja se suuripiirteisyys, millä valkoisten naisten kevytkenkäisyyttä suvaittiin Jamaikalla. Hän kuvasi tapaamistaan erään eliitin rouvan kanssa paheksuvin sanankääntein:

Tapasin Martinin tyttären (Port Royalin herttuattareksi häntä täällä tituleerataan) aamiaisen jälkeen. On surkeaa nähdä jopa tämän, muuten niin miellyttävän naisen suhtautuvan niin kevyesti sellaiseen aiheeseen, jota Englannissa jok’ikinen kunnollinen nainen häpeäisi ja kauhistuisi. Niin kerrassaan kylmähermoisesti hän kertoili minulle lapsistaan, joilla kaikilla on eri isät. Häntä arvostetaan Port Royalissa

57. Esim. Ann Laura Stoler, *Carnal Knowledge and Imperial Power. Race and the Intimate in Colonial Rule*. University of California Press 2002, 44–45.

58. *Journal*, 24.4.1802, 98. ”It is extraordinary to witness the immediate effect that the climate and habit of living in this country have upon the minds and manners of Europeans, particularly of the lower orders. In the upper ranks, they become indolent and inactive, regardless of every thing but eating, drinking, and indulging themselves, and are almost entirely under the dominion of their mulatto favourites. In the lower orders, they are the same, with the addition of conceit and tyranny.” Ks. myös esim. 1.8.1804, 210.

59. *Journal*, 10.8.1803, 172. ”This is, indeed, a sad immoral country.”

laajalti, vaikka hänen elämänsä on meidän englantilaisen mittapuumme mukaan ollut kerrassaan irstasta.⁶⁰

Kreolineitoja kuvattiin 1700-luvun matkakirjallisuudessa epäenglantilaisen löyhämoraalisiksi ja himokkaiksi. Erään kirjoittajan mukaan naiset olivat niin miesten perään, etteivät edes lukitut ovet pidelleet heitä: ”himokkuus ja lempi asuvat heidän silmissään, ilmeissään ja eleissään: heidän pienet sydämensä ovat kuin tulipesään valmiiksi asetetut sytykkeet, jotka roihauttavat liekkiin pienimmästäkin imartelun ja lepertelyn kipinästä.”⁶¹ Vaikka kuuman ilmaston uskottiin tekevän sekä miehistä että naisista leutoa ilman alaa kyltymättömpiä, naisten kohdalla moimen käytös oli tuomittavampaa, koska siveydellä oli naisten kunniallisuudelle miehiä suurempi merkitys.⁶²

Tapainturmelus ei rajoittunut vain seksuaali-elämään, vaan kristillinen moraalituntui kaikkineen rapistuvan Länsi-Intian maaperällä. Yleisten kreolistereotyyppien mukaisesti Nugent valitti paikallisten palvovan vain mammonaa, kun taas uskonto ja moraalit jäivät tyystin unholaan.⁶³ Kirkossa käydessään Nugent paheksui naisten käytöstä; ”nuoret naiset puhuivat ja nauroivat hyvin kuuluvasti” koko kirkonmenojen ajan, kun taas kirkkoherran oma vaimo ja tytär eivät vai-vautuneet lainkaan paikalle seremonian pitkään keston vedoten.⁶⁴ Kun paikallinen sanomalehti *St. Jago de la Vega Gazette* raportoi mainitusta jumalanpalveluksesta ja ylisti kenraalikuvernöörin ja tämän vaimon ylevää käytöstä verrattuna

muun naisväen kikatukseen ja juoruiluun, Maria Nugent kirjoitti päiväkirjaansa: ”Eilisen lehti tarjoi näille hihittelijöille oivan opetuksen, kun taas minulle ja kenraali N:lle se oli kerrassaan erinomaista mainosta käytöksemme johdosta.”⁶⁵ Keskusteltuaan uskonnosta illallisella muuttaman herrasmiehen kanssa pian Jamaikalle saapumisensa jälkeen Nugent oli syvästi järkyttynyt heidän mielipiteistään – herrat kun kielsivät uskovansa Jumalaan ja pitivät uskontoa silkkanafarssina. Jo se, että he naisten keskuudessa ottivat tällaisen asian puheeksi, todisti hyvän maun puutetta ja kohteliaan keskustelun keskeisten sääntöjen puutteellista hallintaa. Uskonnosta, varsinkaan sen puutteesta, ei sopinut puhua elegantissa seurassa lainkaan, ja tapakirjallisuus muistutti erityisesti naisia siitä, että uskonnon ja moraalien hylkääminen oli epäkohteliainta, mitä kunnan englantilainen saattoi tehdä.⁶⁶

Maria Nugentin degeneraatio

Vaikka Maria Nugent pyrki korostamaan englantilaista yläluokkaista identiteettiään alleviivaamalla nuhteetonta käytöstään ja järkytystään paikallisen elämänmenon puutteista sekä ohjaamaan muita kohteliaan, sivistyneen ja moraalisen käytöksen tielle, hän ei suinkaan ollut Länsi-Intian degeneroivan vaikutuksen ulkopuolella. Vuoden kuluttua Jamaikalle saapumisensa jälkeen hän kirjoitti päiväkirjaansa, kuinka huvittava näky hän aviomiehineen olisi Englannissa aamutuimaan, kuljeskelemassa puutarhassa kirkkaassa päivänvalossa pelkkä aamu-

60. *Journal*, 4.3.1805, 222. ”See Martin’s (the Duchess of Port Royal as she is called) daughter, soon after breakfast. It is a sad thing to see even this good kind of woman in other respects, so easy on the subject of what a decent kind of woman in England would be ashamed of and shocked at. She told me of all her children by different fathers, with the greatest *sang-froid*. The mother is quite looked up to at Port Royal, and yet her life has been most profligate, as we should think, at least in England.”

61. J. B. Moreton, *West India Customs and Manners*. New ed. J. Parsons et al. 1793, 110. ”[T]hough guarded and cooped up in their chambers by their parents, or friends, they will find ways and means to get to men,—their eyes, their looks, and fondling actions, all betray wantonness and love: their little hearts are a fort of tinder, that catch fire from every spark who flatters their vanity, and whispers them soft nonsense.”

62. Moreton 1793, 28. Naisten siveydestä ks. Soile Ylivuori, Rethinking Female Chastity and Gentlewomen’s Honour in Eighteenth-Century England. *The Historical Journal* 59:1 (2016), 71–97.

63. *Journal*, 24 April 1802, 97–98.

64. *Journal*, 18.4.1802, 93–94. ”All this time, the young ladies were talking and laughing, loud enough to be heard, as they sat in the carriage at the church door; and, in short, it was altogether shocking.”

65. *Journal*, 20.11.1803, 182. ”A great lecture, in the papers of yesterday, to the gigglers at church, and a fine *puff* for General N. and me, for our conduct there, &c.”

66. *Journal*, 15.3.1802, 73; Hannah More, *Essays on Various Subjects, Principally Designed for Young Ladies*. J. Wilkie and T. Cadell 1777, 169–170; John Bennett, *Letters to a Young Lady* I. W. Eyres 1789, 17–18; Carter 2001, 41–44, 63; Ylivuori 2019, 221–222.

takki yllään syömässä hedelmiä.⁶⁷ Nugentit olivat toisin sanoen jo omaksuneet pukeutumiseensa ja käytökseensä kreolitapoja, jotka olisivat englantilaisessa tapakoodistossa herättäneet paheksuntaa. Maria Nugent joutui myös ajan myötä joustamaan sääntillisistä englantilaisista tavoistaan ja esimerkkinä muille toimimisesta; Jamaikan ilmaston kuumuus pakotti hänet usein jättämään kirkonmenot väliin sunnuntaisin ja yleensäkin luopumaan eliitin englantilaisnaisille kunniallisena pidetystä toimeliaasta puuhastelusta esimerkiksi käsitöiden parissa.⁶⁸ Hän kuvasi tyyppillistä päiväohjelmaansa leppoisaan sävyyn syyskuussa vuonna 1802: "Aamiaisen jälkeen tavallinen rutiini: kirjoittamista, lukemista ja kreolineerausta [*creolizing*]" eli ajan kielenkäytön mukaan eleganttia laiskottelua lämpimässä ilmanalassa, tyyppillisesti nojatuolissa istuen ja jalat pöydälle nostettuina (kuva 4).⁶⁹ Länsi-intialainen elämäntapa oli toisin sanoen alkanut hiipiä Maria Nugentin omaan elämään ja muuttaa hänen käsityksiään sopivasta käytöksestä.

Trooppisen ilmaston vaikutukset näkyivät ajan käsitysten mukaan paitsi eurooppalaisten seksuaalimoraalissa, myös heidän yleisessä aktiivisuudessaan, temperamentissaan ja luonteessaan. Maria Nugent havainnoi huolestuneena kuumuuden vaikutusta omaan itseensä:

En tiedä mistä on kyse, mutta paikallisella ilmastolla on minuun tavattoman kummallinen vaikutus; en ole varsinaisesti sairas, mutta kaikki tuntuu minusta ajoittain mielenkiinnostomalta ja suorastaan tympeältä. – Toisinaan, kun oikein kovasti pinnistelen, saatan olla jopa tavallistakin hyväntuulisempi; mutta heti kun annan yhtään periksi, jonkinlainen toivottomuus valtaa mieleni. Yritän taistella sitä vastaan, mutta turhaan.⁷⁰

Lopulta kuumuus verotti Nugentin henkistä ja fyysistä terveyttä niin pahasti, että lääkärit suosittelevat hänelle pikaista paluuta Englannin leutoon ilmanalaa. Hän itsekin totesi olevansa kuin eri ihminen kuin Jamaikalle saavuttuaan; kun aiemmin hänellä riitti puhtia ja voimaa kaikenlaisiin askareisiin, "nyt mikä tahansa ponnistus on liikaa."⁷¹ Kuten edellinen kuvernööri Balcarresin jaarli, Nugent oli joutunut taipumaan kreolisatiolle: hänen kehonsa oli ilmaston vaikutuksesta taantunut sille tyyppilliselle laiskuuden, passiivisuuden ja saamattomuuden tasolle, jolla kreolit Britanniassa esitettiin.

Maria Nugent jätti Jamaikan taakseen kesäkuussa vuonna 1805 kahden pienen siellä syntyneen lapsensa kanssa, kun taas hänen aviomiehensä jäi saarelle vielä vuodeksi hoitamaan kuvernöörin velvollisuutensa loppuun. Paluu Britanniaan vahvisti Jamaikalla vietetyn ajan muutaneen Maria Nugentia perusteellisesti: hänen olemuksensa, käytöstapansa ja ulkonäkönsä eivät enää noudattaneet englantilaiselle eliitin naiselle asetettuja hyvän maun vaatimuksia. Jo laivamatkalla Nugent pohdiskeli omaa ja lastensa identiteettiä Länsi-Intiasta palaavina englantilaisina. Laivan suunnatessa kohti pohjoista Nugent vitsaili ilman käyvän iltaa kohden hyvin kylmäksi "*meille kreoleille*". Erityisesti kolmevuotias pikku-George "kävi ensin hyvin vakavaksi, ja sitten totesi sormiensa olevan kipeät, mikä on varsin luonnollinen ajatus lapselle, joka ei koskaan aiemmin joutunut kokemaan kylmyyttä."⁷²

Kun Nugent lapsineen rantautui Weymouthiin syyskuussa vuonna 1805, hänen kreolisoitunut olemuksensa teki paluusta rakkaaseen kotimaahan vähemmän auvoisan kuin hän ehkä oli toivonut. Nugentin matkaseurue palvelijat mukaan lukien oli pukeutunut niihin vaatteisiin, joissa he olivat neljä vuotta aiemmin jättäneet Britan-

67. *Journal*, 18.8.1802, 114. "I often think what a curious sight it would be in England, to see general N. and me, in only our robes de chamber, strolling about at daylight, eating fruit, &c."

68. *Journal*, 12.9.1802, 117; 31.12.1802, 139.

69. *Journal*, 10.9.1802, 117. "After breakfast, the usual routine; writing, reading, and creolizing."

70. *Journal*, 29.8.1801, 17–18. "I cannot tell what it is, but this climate has a most extraordinary effect upon me; I am not ill, but every object is, at times, not only uninteresting, but even disgusting. I feel a sort of inward discontent and restlessness, that are perfectly unnatural to me. – At moments, when I exert myself, I go even beyond my usual spirits; but the instant I give way, a sort of despondency takes possession of my mind. I argue with myself against it, but all in vain."

71. *Journal*, 21.6.1805, 241. "How different I feel from what I did on my first arrival [...] Now, all is an exertion beyond my strength."

72. *Journal*, 2.9.1805, 252. "Towards the evening, very cold to us Creoles. [...] [George] looked very grave at first, and then said his fingers were sore, which was a very natural idea for a child, who had never before known what cold is."

nian maaperän – ja jotka olivat auttamattomasti menneet pois muodista ja lisäksi tahriintuneet ja haalistuneet Länsi-Intian auringossa. Lapsille oli lämpimien vaatteiden puuttuessa puettu kaksi mekkoa päällekkäin, mutta siitä huolimatta heidän paljaat säärensä ja käsivartensa olivat kananlihalla. Maria Nugent puolestaan oli kii-reessään unohtanut pukeutua hänelle varattuun asuun ja astui maihin täydessä kenraaliluutnantin univormussa, jota hän oli tottunut käyttämään matkan aikana osoittamaan virallista asemaansa kenraalikuvernöörin vaimona. ”Kaiken kaikkiaan, olimme varsinainen näky!” hän voivotteli jälkeinpäin.⁷³ Seurueen omituinen ulkonäkö oli liikaa paikallisen majatalon isäntäparille, joka ei suostunut lunastamaan Nugentin vekseliä vaan epäili tämän henkilöllisyyden todenperäisyyttä ja ”vihjaili seudulla nähdyistä epäilyttäivistä hahmoista”. Nugent myönsi päiväkirjassaan, että heidän ulkomuotonsa tarjosi perusteita epäillä heidän kunniallisuuttaan.⁷⁴

■ Kuva 4. Kreolien tapaa rentoutua jalat ylös nostettuina kommentoitiin 1800-luvun alun pilakuvissa. *Segar smoking society in Jamaica!* Julk. William Holland, 1802. Lähde: The Lewis Walpole Library (Farmington, CT).

Maria Nugent oli toisin sanoen menettänyt kykynsä esiintyä uskottavasti englantilaisen eliitin kunniallisena jäsenenä altistuttuaan Jamaikan sekalaisen seurakunnan vähemmän hienostuneelle seurapiirielämälle ja kuluttavalle ilmastolle. Palattuaan Lontooseen hän valitti, kuinka hänen vanhat tuttavansa eivät enää tunnistanee häntä kävellessään kadulla vastaan. Entisen seurapiirikaunotar Nugentin ulkomuoto oli muuttunut niin voimakkaasti, että hän näytti Lontoon seurapiirien silmissä vieraalta ja erilaiselta.⁷⁵ Hänen Jamaikalla syntyneitä lapsiaan kohdeltiin suvun ja ystävien piirissä eksoottisina kreolinäytekappaleina – heidän valkoista ihonväriään

73. *Journal*, 4.9.1805, 253. ”In short, we made a most extraordinary appearance altogether.”

74. *Journal*, 4.9.1805, 255. “[The landlord’s wife] dropped some hints, about *odd people* travelling about the country, &c. ... I must, however, say that there is some reason for the fear these poor people seem to have, about our being respectable.”

75. *Journal*, 9.9.1805, 257.

ihmeteltiin (varhaismodernit rotuteoriat väittivät kuumun ilmaston muuttavan valkoisen ihonvärin mustaksi) ja heidän jamaikalaiselle aksentilleen ja kreolitavoilleen naureskeltiin kilvan.⁷⁶ Nugentien tavoin Länsi-Intiasta palaaviin kohdistetut ennakkoluulot voimistuivat kreolisaatioprosessin saadessa negatiivisempia ja rodullistetumpia merkityksiä 1700-luvun loppupuolelta lähtien. Daniel Livesayn mukaan yleinen ilmapiiri erityisesti värillisiä länsi-intialaisia kohtaan oli käynyt suorastaan vihamieliseksi 1800-luvulle tultaessa. Toisaalta yksilöiden ja perheiden tasolla monet myös onnistuivat piilottamaan trooppisen toiseutensa vaikutusvaltaisen suvun, strategisen avioliiton tai vaurauden ja hyvän maun taakse.⁷⁷

Nugentien esikoispoika George ei koskaan onnistunut täysin karistamaan Länsi-Intian leimaa ja nuorena saatuja kreolivaikutteita harteiltaan. Vielä vuosien Englannissa oleskelun jälkeen hänen vanhempansa olivat huolissaan poikansa laiskuudesta ja saamattomuudesta opinnoissa, samoin kuin hänen yleisestä ajattelemattomuudestaan. Näitä vähemmän toivottuja, epämasculiinisia luonteenpiirteitä Nugentit selittivät Georgea lapsena hoitaneiden mustien orjapalvelijoiden vaikutuksella. Jamaikan turmeleva kulttuurivaikutus oli toisin sanoen pilannut pojan luonteen mahdollisesti ikiajoiksi; tyttömäisen pehmeytensä takia Georgea ei voinut vanhempien mielestä laittaa ylempien luokkien pojille tyypilliseen yksityiskouluun, missä vanhemmat pojat olisivat ottaneet hänet silmätikukseen – ainakaan ennen kuin Georgesta oli tullut miehekkäämpi ja sitä myötä tottuneempi englantilaisten poikien rajumpiin tapoihin.⁷⁸ Siirtomaataustalla ja erityisesti orjatalouteen osallistumisella oli pitkä varjo, ja poikkeamat idealisoidusta englantilaisuudesta saatettiin laittaa kreolisaation piikkiin myös seuraavassa polvessa.⁷⁹

Toisaalta voi myös kysyä, olivatko Länsi-Intian kolonoihin lähtijät alun alkaenkaan kaikkein

hyveellisimpiä ja hienostuneimpia englantilaisia. Jamaikaa oli 1600-luvun lopulta lähtien parjattu Englannin ”yleiseksi jätetunkioksi” ja ei-toivottujen hylkiöiden viimeiseksi sijoituspaikaksi, jonka tappavan epäterveellistä ilmastoa uskalsivat lähteä uhmaamaan vain epätoivoiset yksilöt – rikolliset, velkaantuneet ja kunniansa menettäneet. Edward Long valittikin *History of Jamaica*ssa englantilaisten syyttä haukkuvan kreoleja laiskoiksi ja paheellisiksi, kun kerran tämä Jamaikan pohjasakka oli nimenomaan Britanniaasta sinne lähetettyä ”heikompa aimesta”⁸⁰ Jopa itsetietoisien hyveellisten George ja Maria Nugentin taustassa oli siirtomaihin päätyneille briteille tyypillinen tundra: George Nugent oli Nugentin jaarlin ainoan pojan avioton lapsi, kun taas New Jerseyssä syntyneellä Maria Nugentilla oli jo siirtomaatausta. Onkin mahdollista, että pariskunta ei olisi päätyntä Jamaikalle lainkaan, jos heidän perhehistoriansa olisi ollut nuhteettomampi, sillä nimenomaan George Nugentin aviottomuudesta johtunut varattomuus pakotti hänet ottamaan vastaan kuvernöörin hyvin palkatun toimen – ja myöhemmin siirtymään vastaavaan tehtävään Itä-Intiaan, jonne hän vei vastahakoisen vaimonsa vuonna 1812. Britti-imperiumissa oli tyypillistä hoitaa valtasuhteita ja päästä eroon hankalista henkilöistä lähettämällä esimerkiksi hallitsijan epäsuosioon joutuneet päärit hoitamaan siirtomaahallintoa, kun taas taloudelliset ja sotilaalliset mahdollisuudet tarjosivat aviottomille ja ei-esikoispojille siirtomaissa rikastumismahdollisuuden.⁸¹ Kolonoiden sivistysprojektia arvioitaessa on muistettava, että kaikilla Britannian kansalaisilla ei ollut yhtäläistä oikeutta edustaa idealisoitua ”puhdasta” englantilaisuutta, vaan tuo tehtävä oli varattu niille, joilla oli sosiaalinen asema ja kulttuurista ja taloudellista pääomaa englantilaisuuden ilmentämiseen käytöksen, sivistyksen ja sosiabiliteetin keinoin. Tällaisilla henkilöillä ei yleensä ollut juurikaan syytä

76. *Journal*, 2.1.1806, 263; 30.9.1805, 259.

77. Livesay 2018, 14, 103–112, 175–180.

78. Sir George Nugent to Lord Buckingham, Benares, 15.8.1812. Ashley L. Cohen (toim. ja esipuhe) *Lady Nugent's East India Journal*. Critical ed. Oxford University Press 2014, 365.

79. Gikandi 2011, 131–134.

80. Edward Ward, *A trip to Jamaica. With a true character of the people and island*. 3rd ed. [s.n.] 1698, 7–16; Long 1774, 2.270–271; Petley 2012, 87.

81. Lady Charlotte Bury, *Diary of a Lady-in-Waiting* I. A. Stewart (toim.) J. Lane 1908, 55; Roland Thorne, Hastings, Francis Rawdon, first marquess of Hastings and second earl of Moira (1754–1826). *Oxford Dictionary of National Biography*. Online ed. Jan. 2008 (2.8.2017).

jättää Britannian maaperää lähteäkseen etsimään onnea merten takaisista siirtomaista.

Hybridisoitunut englantilaisuus

Kuten Maria Nugentin neljän vuoden matka Jamaikalle osoittaa, Länsi-Intian tropiikilla oli voimakkaan toiseuttava vaikutus brittimatkailijoihin – myös englantilaisen kohteliaisuuden kyllästämisiin sosiaalisen eliitin jäseniin. Länsi-Intia nähtiin kohteliaisuuden takapajulana, jossa mittavan orjuutetun väestön kulttuuri sekoittui vaarallisesti eurooppalaisen sivistyksen kanssa ja jonka ilmasto vei huolestuttavasti eurooppalaisilta kehoilta ja mieliltä niiden moraalisen, terveydellisen ja hyveellisen perustan. Nugentin havainnot kertovat yhtäältä englantilaisuuden ja kohteliaan tapakulttuurin voimakkaasta yhteenkietoutumisesta sekä toisaalta tämän yhteenkietoutuman eurosentrisyydestä; vaikka Jamaikan valkoinen väestö koostui pääosin ensimmäisen tai toisen polven Britannian kansalaisista, heidän sivistyksensä ja sen myötä englantilaisuutensa rappeutuminen näyttäytyy Nugentin päiväkirjassa perusteellisena tapojen ja moraalin turmeluksena sekä kohteliaan seuraelämän puutteellisuutena. Valistuksen sivistysprojekti oli näin jatkuvassa vaarassa kääntyä englantilaisuutta uhkaavaksi degeneraatioksi. Kohteliaisuuskulttuurin taantumisen indikoima länsimaisen sivistyksen rapautuminen kolonioissa oli alituinen huolenaihe englantilaisille, jotka pitivät itseään eurooppalaisen sivistyksen huippuna, mutta se kyseenalaisti myös vaarallisella tavalla valistuksen rotuteoriat ja niiden myötä eurooppalaisen valistusajattelun pohjan horjuttamalla Euroopan uskoa maailmanvalloituksensa hyveellisyyteen.

Artikkelini laajentaa kohteliaisuuden ja tapakulttuurin historian perspektiivejä Euroopan

ulkopuolelle ja haastaa erityisesti Britannian kohteliaisuuden historian aiempaa, voittopuolisesti eurosentristä tutkimusta – ei vähiten siksi, että eurooppalaisella kolonialismilla oli suora vaikutus Euroopan sisäisen sivistyksen, tapakulttuurin ja itseymmärryksen kehitykseen. Erityisesti koska englantilaisten omaleimaisen avoimena ja rehellisenä pidetyllä kohteliaisuudella oli keskeinen merkitys Britannian kansalliselle mytologialle, tapakulttuurin taantumisella trooppisissa kolonioissa tapahtuvan kulttuurivaihdon seurauksena oli potentiaalisesti kohtalokkaita seurauksia. Koloniaalisen kohteliaisuuden tutkimus paljastaa englantilaisen identiteetin voimakkaan hybridisoitumisen 1700-luvun kuluessa Britannian globaalin kaupan ja kolonisaation seurauksena. Siirtomaiden vaikutus hiipi englantilaisuuden rakennuspalikoihin esimerkiksi teen, kahvin, sokerin ja puuvillan muodossa, muuttaen peruuttamattomasti brittien maku- ja kulutustottumuksia. Trooppinen toiseus tunkeutui Britannian maaperälle myös kreolisoituneiden kolonialistien paluumuuton muodossa, uhaten englantilaisuuden kulttuurista ydintä sen tärkeimmillä rakennuspaikoilla – sosiaalisen eliitin kohteliaan seurustelun näyttätymispaikoilla, jonne Länsi-Intian uusrikkaat saapuivat levittämään huonoja tapoja ja vulgaaria makua. Globaalin imperiumin rakentaminen muutti englantilaisuuden olemusta perinpohjaisesti, jättäen jälkeensä Britannian, joka itse oli ”toinen”.

FT **Soile Ylivuori** on Suomen Akatemian tutkijatohtori Helsingin yliopiston historian oppiaineessa.

Sähköposti: soile.ylivuori@helsinki.fi